De avonturen van Madame de Wevelinkhoven

In het jaar 1786 spanden Baron de Wevelinkhoven en Dominicus d'Hannoset een proces aan tegen Michiel Lenarts. De aanklagers deden dit namens hun dochter en echtgenote Françoise (Francisca Josepha) de Wevelinkhoven. Aangezien Lenarts kanunnik van Sint Servaas was, trad in eerste instantie het kapittel zelf als rechtbank op. Vervolgens gingen de aanklagers tegen een tussenvonnis van het kapittel in hoger beroep.

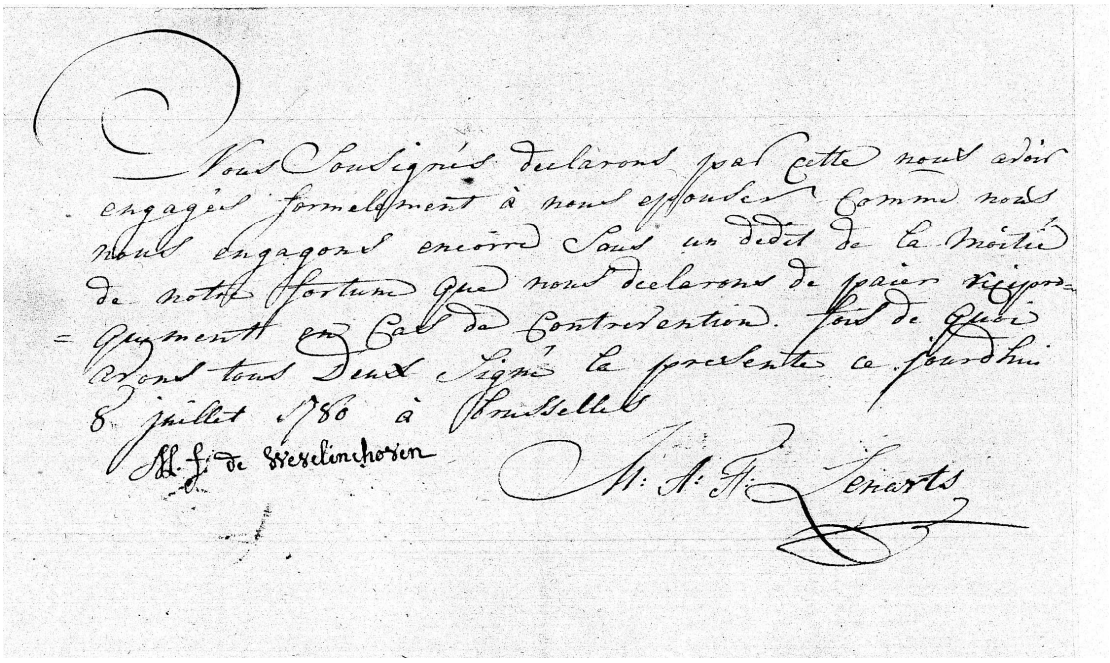
Alle papieren van deze rechtszaak (evenals van vele andere rechtszaken) worden bewaard in het Regionaal Historisch Centrum Limburg. Het was een tamelijk uitgebreid proces: drie dozen vol met aanklachten en verdedigingen over en weer. In sommige van die rapporten staan vooral juridische spitsvondigheden, waarmee de advocaten van de beide partijen elkaar probeerden af te troeven. Voor niet-juristen zijn die behoorlijk saai. De stukken die meer over de gebeurtenissen zelf gaan, zijn interessanter om te lezen, ook al is het taalgebruik dikwijls moeilijk voor iemand die het niet gewend is. In deze archiefsprokkel beperken wij ons tot die laatste stukken. Wij gaan niet kijken hoe het proces verliep, maar naar de oorzaak van de onenigheid. Eerst komt de aanklacht aan bod, dan het verweer van de kanunnik en tenslotte gaan we na hoe het afliep.

Zo zag volgens Philippus van Gulpen (1792-1862) rond 1740-1750 een kanunnik van Sint Servaas eruit. Rond 1780 zal de kledij nog ongeveer hetzelfde geweest zijn, maar droegen de kanunniken geen pruiken meer. Collectie LGOG.

De aanklacht

We gaan nog eens tien jaar terug in de tijd, naar het jaar 1776. Kanunnik Lenarts zat op zwart zaad. In een paar jaar tijd had hij zijn hele erfdeel verkwist. Wel had hij een vast inkomen bij het kapittel, maar maakte zoveel schulden, dat hij onder curatele werd gesteld. Om zijn luxueuze leventje toch nog ongestoord te kunnen voortzetten, bedacht hij een doortrapt plan. In september 1780 stapte hij naar de jood Benedict Simon voor een lening. De aflossing zou geen enkel probleem vormen, want - zo beweerde hij - hij stond op het punt om met een rijke vrouw te trouwen. Wie was deze dame dan wel? Het was de negentienjarige Françoise de Wevelinkhoven uit Brussel, die toen nog ongehuwd was en de reputatie had puissant rijk te zijn. Op deze manier wist de kanunnik tienduizend gulden Brabants los te krijgen, die hij een half jaar na de huwelijksvoltrekking aan Simon moest terugbetalen.
Er was echter helemaal geen huwelijk. De kanunnik had het verzonnen. Zodra hij het geld had opgestreken, ging hij op reis. Tevoren al of ergens onderweg 'raapte hij een slechte of eerloze vrouwpersoon op'. Toen het tweetal op 2 oktober in Metz arriveerde, liet hij 'met een onbeschaamde leugentaal' dit 'vrouwmensch' voor zijn bruid Françoise de Wevelinkhoven doorgaan. Vervolgens reisde hij met 'zijn vuil stuk vleesch' naar Parijs, waar zij begin december arriveerden en tot eind februari 1781 bleven. Ook de zoon van Simon was meegereisd. Zijn vader had hem meegestuurd om een oogje in het zeil te houden, maar zoonlief liet zich al even hard bedriegen.

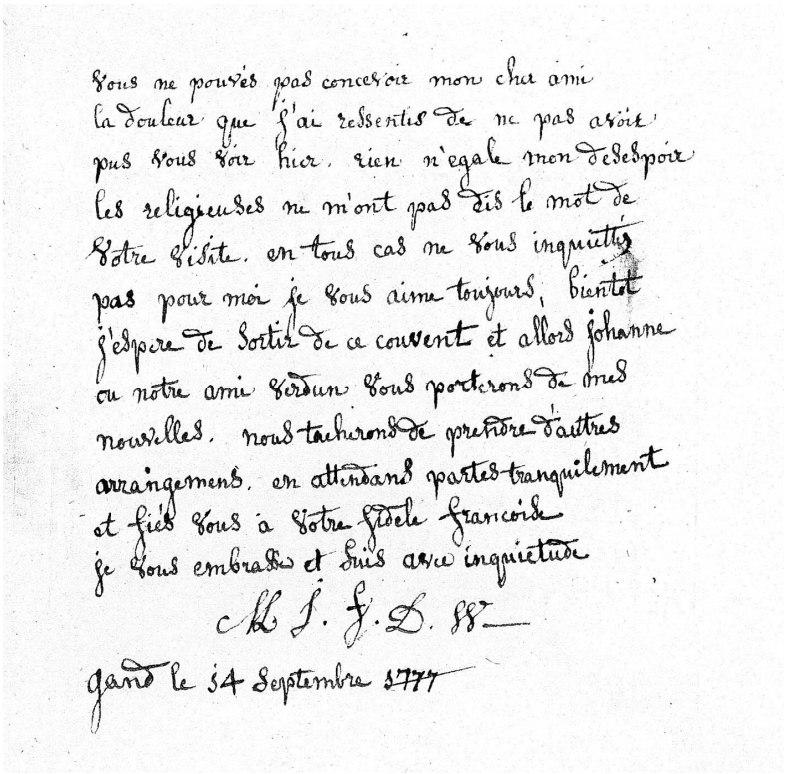
Wederzijdse trouwbelofte, door kanunnik 'M.A.F. Lenarts' opgesteld en mede ondertekend door 'M.F. de Wevelinchoven'. Heeft Françoise deze verklaring zelf ondertekend of is hier sprake van een vervalsing?

Na een tijdje begon het geld op te raken. De kanunnik en het 'ondeugende vrouwpersoon' schreven ieder apart klagelijke brieven naar Simon, die zich hierdoor liet vermurwen om opnieuw een aanzienlijk bedrag te lenen. Zij ondertekende steeds als 'De Wevelinchoven'. Vijf maanden lang noemde deze 'landloperse' zich Françoise de Wevelinkhoven en 'prostitueerde zij zich als een infame canaille'. Het zogenaamde echtpaar maakte 'zwier en goede sier' met het door Simon voorgeschoten geld en draaide in die relatief korte tijd het respectabele bedrag van 32.700 gulden erdoorheen.
Pas eind 1783 kregen de aanklagers er lucht van dat er iets vreemds aan de hand was. Verschillende mensen hadden juffrouw De Wevelinkhoven gezien op plaatsen waar zij absoluut niet geweest kon zijn. Aanvankelijk leek het of Benedict Simon de bron van alle laster was. Hij wilde namelijk het hele verhaal van de kanunnik en zijn bruid in druk laten

verschijnen onder de titel: 'Les Avantures de Mademoiselle Van Wevelinchoven'. Toen zij dat hoorden, begaven de aanklagers zich onmiddellijk naar Maastricht om Simon aan te klagen wegens laster. Al gauw echter leidde het spoor naar de kanunnik als de veroorzaker van alle kwaad.

Het verweer

De kanunnik gaat in zijn versie van het verhaal nog een jaar verder terug dan zijn aanklagers. In augustus 1775 was hij op visite bij de baron, die in Brussel directeur-generaal van de Posterijen van de Oostenrijkse Nederlanden was. Hij bracht er de complimenten van Baron Van Merwick en werd uitgenodigd om een keer het middagmaal te komen gebruiken op het buitengoed van de postmeester in Relegem. Daar had hij het geluk - of misschien is het beter te spreken van ongeluk - kennis te nemen van de 'ontluikende bekoorlijkheden' van de vijftienjarige dochter van zijn gastheer, Françoise geheten. Meteen raakte hij tot over zijn oren verliefd en kon het tijdens de maaltijd niet laten iedere keer opnieuw van die gevoelens blijkt te geven. 's Middags maakte het gezelschap een wandeling in de tuin en liep hij gearmd met haar door het bosje. Hij was vastbesloten om haar ten huwelijk te vragen en informeerde eens bij de huiskapelaan hoe hij het beste te werk kon gaan. Aangezien hij als antwoord kreeg, dat hij bij de baron weinig kans maakte, besloot hij nog maar even te wachten met de vader te benaderen en zich eerst van de genegenheid van de dochter te verzekeren.
Het duurde enige tijd tot de gelegenheid zich voordeed. Françoise was intussen in het klooster van de Engelse Dames in Gent ondergebracht en via zijn vriend dokter Verdun uit Brussel kreeg de kanunnik contact met haar. Zij nodigde hem uit om haar op te zoeken, maar toen hij in september 1777 hieraan gehoor gaf, werd hem op uitdrukkelijk bevel van haar vader de toegang ontzegd. Vier jaar lang hadden zij met elkaar verkering, waarbij zij contact onderhielden via clandestiene briefjes, die door de keukenmeid Johanna naar binnen en naar buiten werden gesmokkeld, en heimelijke ontmoetingen. Toen Françoise uiteindelijk open kaart speelde met haar vader en toestemming voor het huwelijk vroeg, weigerde deze resoluut.

Vous ne pouvés pas concevoir mon cher ami
la douleur que j'ai ressentis de ne pas avoir
pus vous voir hier. rien n'egale mon desespoir
les religieuses ne m'ont pas dis le mot de
votre visite. en tous cas ne vous inquiettés
pas pour moi je vous aime toujours, bientot
j'espere de sortir de ce couvent et alors Johanne
ou notre ami Verdun vous porterons de mes
nouvelles. nous tacherons de prendre d'autres
arrangements. en attendant partés tranquilement
et dites vous a votre Adele Francoise
je vous embrasse et suis avec inquietude
ch J. f. D. ff—
gand le 14 Septembre 1777

Volgens de kanunnik stuurde Françoise de Wevelinkhoven hem dit in het Frans geschreven briefje: 'U hebt geen idee, mijn lieve vriend, hoe bedroefd ik was u gisteren niet te hebben gezien. Niettegenstaande mijn wanhoop, hebben de zusters met geen woord over uw bezoek gerept. Maak

u maar niet ongerust over mij, ik hou altijd van u. Binnenkort hoop ik dit klooster te verlaten en dan zal Johanna of onze vriend Verdun u nieuws van mij brengen. Wij zullen proberen andere regelingen te treffen, rustig wachtend op een betere gelegenheid, en rekent u maar op uw trouwe Françoise. Ik omhels u en verblijf, met ongeduld, M.J.F.D.W., Gent de 14e september 1777.'

Vervolgens spraken de twee geliefden met elkaar af op de grote weg van Vilvoorde naar Brussel en gingen er samen vandoor. Eerst reisden zij naar Metz, waar zij zich uitgaven voor de abbé Saint Amand en zijn zuster. In zijn verweer benadrukt de kanunnik nog eens, dat het dus Françoise de Wevelinkhoven zelf was, die met hem op reis was, en niet 'een of ander slecht stuk vleesch', zoals de aanklagers beweerden. Onderweg voegde zich de zoon van Benedict Simon bij hen, die hun postpaarden had bezorgd. Bang voor achtervolging door de baron reisden zij naar Nancy en vandaar naar Parijs, waar zij hun intrek namen in het Hotel de Luxembourg in de Rue des Augustins. Vanuit Frankrijk vroeg Françoise nog diverse malen om toestemming aan haar vader, maar tevergeefs.
Eind januari 1781 echter gaf de baron zijn dochter de indruk dat een en ander toch bespreekbaar was, maar zij moest eerst naar huis komen. De kanunnik bracht haar terug naar Brussel. Zij spraken met elkaar af dat vooralsnog alleen zij naar haar vader zou gaan om de eerste woedeaanvallen op te vangen. De kanunnik ging naar Maastricht en wachtte af. Eerst hoorde hij een tijd niets van haar. Vervolgens nam hij contact op, hoorde dat het mis was en stelde voor er opnieuw samen vandoor te gaan. Hij maakte alles klaar voor de reis, maar de poging mislukte (volgens de aanklagers omdat Simon hem geen krediet meer gaf). Enige maanden later vernam hij tot zijn grote ontsteltenis dat zijn geliefde inmiddels met D'Hannoset getrouwd was. Hij bleef zitten met de schulden van de reis, nog eens vermeerderd met de schulden die hij al eerder had opgebouwd.

Tot besluit

Wie sprak de waarheid: de aanklagers of de verdediger? Uiteindelijk blijkt dat de kanunnik de bedrieger was. De aanklagers konden namelijk bewijzen dat het niet Françoise was die met hem op reis was gegaan. Van eind augustus 1780 tot en met maart 1781 verbleef zij met haar vader in Londen. De kanunnik werd in 1790 veroordeeld tot de betaling van een schadevergoeding van tweehonderd zilveren dukaten. Bovendien moest hij tijdens een openbare zitting blootshoofds vergiffenis vragen en verklaren dat Françoise naar zijn weten altijd van onbesproken gedrag was geweest. Zelf heeft zij deze rehabilitatie niet meer mogen meemaken. In november 1789 stierf zij op achtentwintigjarige leeftijd aan een slopende ziekte, die zich openbaarde tijdens een zwangerschap. Vlak daarna stierf ook haar vader, zodat haar echtgenoot de enige was die de afronding van het proces meemaakte.

Nog een paar aantekeningen

- Kanunniken waren geestelijken, die aan een kerk verbonden waren om er de liturgie te vieren en het koorgebed te bidden. Het waren geen monniken, maar wereldlijke geestelijken. Zij hoefden geen priester te zijn, maar moesten op zijn minst de wijding van subdiaken hebben ontvangen. Kanunniken hadden recht op een eigen toelage (prebende) van het kapittel. Bovendien mochten zij over eigen vermogen beschikken en woonden zij in aparte huizen, meestal rond de kerk. De grote achttiende-eeuwse huizen aan het Sint-Servaasklooster en het Henric van Veldekeplein zijn voormalige kanunnikenhuizen. Het was uiteraard niet de bedoeling dat kanunniken trouwden.

- Uit andere bronnen dan de processtukken blijkt dat Michael Franciscus Antonius Lenarts geboren werd op 4 juli 1748 (zelf noemt hij zich M.A.F. Lenarts). Tijdens zijn escapade was hij dus 32 jaar oud, terwijl Françoise op dat moment pas negentien was. In 1763 kreeg hij de prebende van zijn broer bij het Sint-Servaaskapittel toegewezen. In 1774 verkocht hij aan zijn broers en zijn zus zijn twee huizen, die in de Bredestraat en de Bonnefantenstraat lagen, de inboedel ervan en twee stukken land. Deze verkoop had uiteraard te maken met zijn beroerde financiële situatie, waarvan tijdens het proces sprake was.

- In het procesdossier zitten eenendertig brieven, meestal in het Frans, die nog eens goed bestudeerd moeten worden. Achttien zijn door de kanunnik geschreven, acht door het meisje. De meeste zijn aan Benedict Simon gericht.

- In de periode vóór 1800 werden joden dikwijls uit de stad geweerd, vooral op aandringen van de gilden. Benedict Simon was in 1772 de eerste van die drie joden, die een officiële verblijfsvergunning kregen. In het achterhuis van zijn woning aan de Markt ontstond in 1782 een synagoge.

- Uit de stukken blijkt niet helemaal duidelijk of het verhaal 'Les Avantures de Mademoiselle Van Wevelinchoven' dat Benedict Simon wilde laten publiceren, uiteindelijk gedrukt is of niet. Was het een roman, een novelle of een soort pamflet? Volgens de aanklagers zag Simon uiteindelijk in dat hij bedrogen was. Bij de berooide kanunnik viel niets te halen. Daarom probeerde hij de familie De Wevelinkhoven met dit geschrift te chanteren, zodat hij nog iets van zijn geld terugkreeg. Oproep aan de lezers: mocht iemand van u een dergelijk boek(je) ooit zijn tegengekomen, wij houden ons aanbevolen voor nadere inlichtingen.

Rolf Hackeng

Bronnen: Archief Brabantse commissarissen-deciseurs, proces nr. 20; Doopregister Sint-Catharinaparochie; P. Doppler, Lijst van kanunniken.